

Maaailma vapautena – Christoph Schlingensiefin haastattelu

Satu Taskinen

Etsimme jotain mihin uskoa kenties siksi, että olemme kadottaneet luottamuksen itseemme.

– Christoph Schlingensief

Teatteri- ja elokuvaohjaaja, aktionisti Christoph Schlingensief (s. 1960) kuuluu Saksan tunnetuimpiin ja tuotteliaimpiin nykyaikaisiin taiteilijoihin. Hänen kansainvälisesti eniten huomiota herättänyt työnsä on ollut Richard Wagnerin *Parsifalin* ohjaus Bayreuthin festivaaleille (2004–2007). Schlingensiefin aiheet ovat vahvasti aikalaiskriittisiä ja henkilökohtaisia. Vuonna 2008 hän sairastui keuhkosityöpään ja on viime vuosina tarkastellut teoksissaan paljon kuolemaa ja inhimillistä pelkoa. Suomalainen videotaiteilija Heta Multanen oli yksi hänen yhteistyökumppaneistaan teoksessa *Eine Kirche der Angst vor dem Fremden in mir* (2008, ”Kirkko pelolle, jonka itsessäni piilevä vieras minussa herättää”). Sairastumisestaan Schlingensief kirjoitti teoksen *So schön wie hier kann es im Himmel gar nicht sein* (2009, ”Taivaassa ei mitenkään voi olla niin ihanaa kuin täällä”). Schlingensiefin utooppiselta kuulostanut taideprojekti ”Festspielhaus Afrika” on nyt toteutumassa yhteistyössä arkkitehti Francis Kéréen kanssa Afrikan Burkina Fasoon. Projekti on saanut tammikuisen peruskiven muurauksen myötä lisänimen ”Remdoogo – Das Operndorf”. Kyse onkin ”oopperakylästä”, josta on tarkoitus kasvaa elävä ja jatkuvasti laajentuva taide- ja kulttuurikompleksi, jonka yhteyteen tulee myös muun muassa koulu ja sairaala. Huhtikuussa nähtiin Wienin Burgtheaterissa uusintaesitys Schlingensiefin omaa sairautta ja Afrikka-projektin alkua käsittelevästä ”voodoo-oopperasta” *Mea Culpa – eine ReadyMadeOper* (2009).

Satu Taskinen: Eilisessä *Mea Culpa* -esityksessä kuultiin vertaus ”kukkulat Bayreuthissa ja kukkulat Afrikassa”. Onko Bayreuthin *Parsifal*-ohjaustyöstänne tietoinen taiteellinen jatkumo tai muu linkki Burkina Fasoon oopperakylään?

Christoph Schlingensief: *Parsifalissa* on ”Graalin malja” ja Afrikassa on ”kraal”, joka on pyöreänmuotoinen rakennelma, jossa vahditaan nautakarjaa. Asuintalot asettuvat sen ympärille, naimattomien miesten majat, naimattomien naisten majat, päällikön ensimmäisen ja toisen vaimon majat. Tämä pyöreä rakennuskokonaisuus suojelee jotakin. Huomasin yhtäläisyyden sattumalta, kun luin sanat ”Graal” ja ”kraal” rinnakkain. Ajattelin, että Graalillahan on jotain tekemistä Afrikan

kanssa. On jopa teorioita siitä, että Graalin alkuperä olisi Afrikassa. En tiedä miksi, eikä se minua kiinnostakaan.

Olen vierailut Afrikassa vuodesta 1993 ja kokenut sen aina paikaksi, jossa rauhoitun ja jossa kohtaan tietynlaisen pelon. Afrikka on maanosa, jossa meikäläisillä ei todellakaan ole helppoa. Siellä on kuuma, siellä on eläimiä, on toisenlaisia sairauden aiheuttajia. Vaatii työtä tottua siihen. Siksi olen suhtautunut Afrikkaan aina erityisenä, kunnioitettavana paikkana. Olen ollut paljon myös Nepalissa ja Brasiliassa. Niissä on aina elämöintiä: pyhimyksiä ja kellonkilkatusta joka puolella. Brasiliassahan uskonto on synkretistinen. Siellä ollaan äänekkäitä ja parannetaan. Afrikka taas on rauhallinen ja hidas. Esimerkiksi Burkina Fasossa ihminen saattaa alun perin olla katolinen tai protestantti, mutta päättääkin sitten ruveta muslimiksi. Ainoa yleispätevä uskonto on animismi eli luonnon, elävien ja kuolleitten esi-isien kulttuuri. Tämä Afrikka kiehtoo minua, koska opin siellä aina jotain. Ehkä jopa jotain sellaista, minkä olen jo tiennyt, mutta unohtanut.

ST: Liittykö tämä erityisesti uskontoon? Richard Wagner toi *Parsifaliin* kristinuskon ja buddhalaisuuden, ja te menitte ohjaustyössänne vielä pidemmälle. Otitte mukaan animismin sekä muita afrikkalaisia uskontoja.

CS: Ennen kaikkea halusin irrottaa *Parsifalin* kaikesta kristillisestä mönjästä. *Parsifal* oli minulle kumma kristillinen mönjä, jossa juhliitaan haavaa ja Graalia, pyhyttä ja vapahdusta sekä vapahduksen vapahdusta. Wagner kuitenkin sisällyttää teokseen monia eri kerroksia, eikä se siis mikään vapahdus ole. Ei siinä vapahdeta, vaan oikeastaan kidutetaan. Siinä ihmistä, kuten Kundrya, heitellään vuosituhansien läpi, eikä kotia löydy mistään. Ajattelin siis, että itse asiassa minun on poistettava *Parsifalista* kaikki se roska, joka teokseen on tullut tulkintojemme mukana. Asiaan on tartuttava konkreettisesti, ja kun minä haluan saada jonkun asian konkreettiseksi, menen ajatuksissani Afrikkaan.

Kun Burkina Fasossa tulee vedenpaisumus ja tulva vie talot mukanaan, ihmiset pystyttävät seuraavana päivänä talonsa uudelleen. Se on heidän muotonsa vapahdukselle. Me taas emme enää kykene vapahtamaan itse itseämme. Olemme täysin unohtaneet, mitä merkitsee vaara. Mitä merkitsee oma apu. Haluamme, että meille annetaan kaikki valmiina ja että meistä pidetään huolta, mutta kun juna sitten kerran myöhästyy viisi minuuttia, soitamme kotiin sanoaksemme: en tiedä saavunko ollenkaan perille. Sehän on aivan absurdia! Meiltä on kokonaan kadonnut yhteys

järjestelmään ruumis-mieli-ihminen, joka sanoo: pärjään kyllä ilman tätä sontaakin, olen juuri järjestämässä asioita itse. Afrikasta tällaisen itseluottamuksen vielä löytää.

ST: Sanoitte, että Afrikasta voi oppia paljon, ja otitte puheeksi myös pelon. Pelolla on oleellinen rooli myös teoksissanne: kuinka suhtautua vieraan pelkoon, kuoleman pelkoon? Suhtautuvatko ihmiset Burkina Fasossa jotenkin meitä järkevämmin pelkoon?

CS: Kyllä hekin pelkäävät, vaikkapa joutuvansa yöllä käärmeen puremaksi. Siksi he nukkuvat mieluummin yhdessä pienellä suojatulla alueella, ja jonkun on aina pysyteltävä valveilla vahtimassa, onko eläin tulossa. Sielläkin siis pelätään, mutta se on toisenlaista pelkoa. Me pelkäämme, että naapuri pitää liikaa meteliä. Ettemme voi nukkua, kun hän kuuntelee öisin musiikkia. Burkinassa yhteisöllisyys on aina tuttavallista. Maassa elää monta kansaa, ilman sotia. Siellä on ilmiö, jota kutsutaan ”vitsiperheeksi”. Se tarkoittaa, että esimerkiksi minulla on lupa kertoa teidän perheestänne, teistä itsestänne tai vaikka isästänne, mitä tahansa törkyä. Yhtälaillla teillä on lupa tehdä sama minulle. Voitte sanoa, että minulla on kapea pää, joka muistuttaa pippeliä, tai että isälläni ei ole hiuksia päässä ja hän näyttää aivan pääsiäismunalta ja on tehnyt konkurssin, tai että äitini on huora... mitä tahansa. Kaikki nauravat, te nauratte ja minä itse nauran. Kyse on yksinkertaisesti vain purkautumiskeinosta. Aggressioita kanavoidaan tällaisilla rituaaleilla, kuten vitsailulla, ironialla tai muilla ilkeyksillä, mikä ehkäisee väkivaltaa. Burkina Fasossa tämä toimii.

ST: Miten teidät ja projektinne on otettu Burkina Fasossa vastaan? Nauretaanko teillekin? Kerrotaanko teistäkin ilkeitä juttuja?

CS: Pikku hiljaa. Ihmiset siellä kärsivät vieläkin siirtomaavaurioista. Ranskalainen on vieläkin se, jonka pillin mukaan tanssitaan. Otetaan esimerkiksi teatterikulttuuri. Se on täyttä ranskalaista puppua: lavalla on pöytä ja siinä sitten esitetään teatteria, Oikein Isoilla Kirjaimilla. Siinä ei ole jäljellä enää mitään musiikillista, se on kamalaa. Ja ranskalainen on tietenkin myös se, joka sitten valitsee, kuka musta taiteilija kulloinkin saa vierailta Pariisin tai Avignonin teatterijuhlilla. Tämän vuoksi minäkin olen heille yhä yksi etuoikeutetuista valkonenistä: tiedän mitä olen tekemässä ja kuulun siis samaan ryhmään kuin ranskalaiset.

ST: Toivotteko, että ihmiset Burkina Fasossa ottaisivat projektinne omakseen, ikään kuin adoptoisivat sen?

CS: Kyllä, juuri näin. Taiteilijoilla on aina ongelma sen suhteen, mihin heidän arvostuksensa perustuu. Minua kiinnostaa yhä enemmän, mitä itse saan kustakin projektista irti. Mikä niistä on antanut minulle itselleni voimaa? Mikä on antanut minulle vastauksia kysymyksiini?

ST: Tiedättekö sen?

CS: Ani harvoin. Mutta tässä on tapahtumassa muutos. Aikaisemmin halusin tietää paljon nopeammin, ja nyt myös sairauteni on lisännyt tämän suhteen paineita. Olen siitä huolimatta aikaisempaa rauhallisempi ja tajuan huomioivani sellaisia asioita kuin Afrikan ”vitsiperhe”-ilmiö. Yhtäkkiä opin, että maailmassa on olemassa mekanismeja, joilla voitaisiin estää sotia mutta joita ei hyödynnetä. Niin kuin pelkoakaan ei osata hyödyntää tuotantovälineenä. Pelkohan tekee minusta tuotteliaan, sikäli kuin se ei saa minua lamaantumaa. Se kuitenkin on puhtaasti harjoittelukysymys. Pelossa ei ole mitään pahaa. Se koului meitä ja panee meidät väkisinkin etsimään toisia teitä...

ST: Mutta se on hirvittävän epämukava moottori.

CS: Niin. Se on kamalaa. Mutta ehkä pelko todellakin on energiantuotannon kannalta erittäin tärkeä asia. Tästä ei kuitenkaan puhuta. Pelko pyritään aina vain eliminoimaan. Nielaistaan pilleri, tai jotain vastaavaa. Nämä kaikki tasot saivat taas jälleen kerran matkallani Burkina Fasossa uusia ulottuvuuksia, koska huomaan, että oopperakyläprojekti voi toimia vain, jos minä en sotkeennu siihen liikaa.

Olin taannoin Brasiliassa ohjaamassa *Lentävää hollantilaista* Manausin oopperataloon. Siirtomaaherrat olivat tuoneet rakennuksen kokonaan Euroopasta. Jokainen puunpala, jokainen istuin ja ruuvi olivat Euroopasta, rakennuksessa ei ollut Amazonasista yhtään mitään. Se oli heille tärkeää. Kotimaa. Siellä ne samat päät taas roikkuvat seinillä ja alla lukee ”Shakespeare”, ”Nietzsche”, ”Piscator” ja niin edelleen... Illalla tähän taloon mentiin ikään kuin oltaisiin Pariisissa, mutta se oli pelkkää simulaatiota. Kun astuttiin ulos, ihmisiä vaivasi edelleen keltakuume, ja oli valtavan kuuma. Eivät he tunteneet oloaan erityisen mukavaksi. Tällaiset ideat olen siis jo nähnyt – ja kuten voimme hyvin huomata, ne eivät ole toimineet. Burkinan oopperakylä voi toimia vain, jos sellaiset ihmiset kuin arkkitehti Francis Kéré rakentavat sen. Projekti suorastaan vaatii sitä.

Mielipidettäni kysytään kyllä yhdessä jos toisessakin asiassa, mutta loppuvaiheessa on oltava niin, että opettajat ja tietenkin oppilaat ja perheet, jotka siellä asuvat, kehittävät oman systeeminsä. Sinne ei saa viedä mitään eurooppalaisia esikuvia...

Minä rakennan oikeastaan vain näyttämön. Rakennan Francisin, hallituksen, sponsoreiden ja kaikkien muiden ihmisten kanssa lavan. Tällä lavalla tulee tapahtumaan ihmisten välistä vuorovaikutusta. Vuorovaikutus on se tärkeä asia. Kun kaksi ihmistä kommunikoi keskenään suoraan, syntyy välitön ja rento tilanne. Voi olla, että siinä riidellään ja hyökätään toista vastaan, mutta se tapahtuu suoraan, ei kolmansien osapuolten välityksellä. Ja kuten kaikki tiedämme, näin asiat ovat huomattavasti selkeämpiä. Eurooppalaisessa yhteiskunnassa kommunikaatio yleensä kulkee asianajajien tai ystävien, yhteyshenkilöiden tai terapeuttien välityksellä. Jos näin tekee Afrikassa, mikään ei toimi. Kehitysapuihmisilla on usein ollut hyviä ideoita. Sitten he lähtevät etelään, rakentavat siellä jotakin ja alkavat selittää paikallisille, kuinka kaikki pitää tehdä. Sillä hetkellä kun muutama ihminen on pantu Euroopan ja Afrikan väliin asioidenhoitajaksi, kommunikaatio on kaatunut. Tyyppi etelässä on ajatellut: mikseivät he puhu suoraan minun kanssani? Tyyppi pohjoisessa on ajatellut: eiväthän he tee siellä etelässä yhtään mitään. Ja tyyppi keskellä on harjoittanut kokonaan omaa politiikkaansa. Tässä vaiheessa homma korruptoituu. Näin ei saa nyt käydä. Niin kauan kuin puhun Francis Kérén kanssa suoraan, jokainen päätös sujuu helposti ja kaikki toimii. Mutta heti kun siihen tulee kaksikin ihmistä väliin, kuulen vain, mitä se toinen sanoo, en enää sitä, mitä Francis sanoo. Uskon, että kehitysavussa on usein ollut juuri tämä ongelma.

ST: Tuotte *Mea Culpassa* näyttämölle monia vastakohtia sekä monta eri rekisteriä: syvällisen, hauskan ja ironisen. Myös rehellisyydellä ja haavoittuvuudella on tärkeä sija. Kaiken kaikkiaan tulee vaikutelma, että näyttämöllä esitetään todellisuutta sen kaikkine puolineen. Sitäkö te teette? Tuotte todellisuuden näyttämölle?

CS: Peruslähtökohta on sen oivaltamisessa, että mikään mitä sanoo, ei todellisuudessa voi sisimmältään pitää paikkaansa. Näyttämöllä esitän kaikkien mahdollisten maailmojen kautta, kuinka ihminen aina ensin väittää yhtä ja sitten kolmen minuutin kuluttua toista. Esimerkiksi esityksen lääkärit haluavat itsepintaisesti pitää keuhkosityöpää sairastavan päänhenkilön elossa, mutta mitä he sitten tekevät niiden kanssa, jotka haluavat kuolla? He tarjoavat heille savuketta. Näytän tämän ristiriitaisuuden ja näiden lääkärien harhan, joka saa kauhistumaan. Tuon näyttämöllä jatkuvasti esille tekijöitä, jotka saavat kysymään surullisena: miksei meillä ole mahdollista löytää

yhteistä ratkaisua? Miksi emme onnistu kommunikoimaan keskenämme? Miksi yhteisten asioiden hoitaminen hajoaa jatkuvasti käsiin ja keskeytyy?

ST: Sanotte myös monta kertaa sanat ”se kannattaa”. Mikä kannattaa?

CS: Kannattaa yrittää etsiä uusia ratkaisuja nyt eikä vasta kymmenen vuoden kuluttua. Minusta meiltä kaikilta tulee vaatia valmiutta sanoa vihdoinkin ääneen: ”Kyllä, olen valitettavasti tuhlannut aikaani. En ole kunnolla yrittänyt jotain uutta. Olen aina uskonut toisen käden tietoa ja tehnyt aina vain sen, mitä toiset ovat minua neuvoneet tekemään.” Tällainen lähestymistapa on johtanut pelkkiin tyhjänpäiväisiin päätöksiin. Paskantärkeisiin päätöksiin. Tähän minä en enää osallistu. En näe tällaisessa lähestymistavassa mitään mahdollisuuksia ymmärtää todellisuudesta mitään ja siksi olen valinnut musiikin, musiikillisuuden, komposition. *Mea Culpa* on kuin sävellys, kuin kappale musiikkia, jossa esille tulevat erilaiset toisilleen vastakkaisetkin äänet yhtä aikaa. Katsoja ikään kuin ui niiden virrassa. En todellakaan kuvaile kappaleessa jonkun keuhkosairaana ihmisen psykologiaa. En mitenkään edes pystyisi siihen. Minusta teatteri on usein epäkiinnostavaa ja pitkäveteistä, jos lavalla on menossa jotain psykologista tavaraa ja minun pitäisi sitten yhtäkkiä muka ymmärtää, kuinka näyttelijän esittämä ihminen toimii. A) Kaikki lavalla ovat näyttelijöitä. B) Kaikki tapahtuu teatterissa. C) Kaikki on joko ohjaajan tai kirjailijan keksimää. Siinä on niin monta virhetekijää mukana, ettei koko hommalla ole enää mitään tekemistä todellisuuden kanssa.

ST: Tämän päivän trendi niin taiteessa kuin muuallakin on etsiä tukevaa optimismia samalla kun yritetään olla eksymättä mihinkään yksittäiseen ideologiaan. Onko tällä teidän mielestänne jotain tekemistä uskonnon kanssa?

CS: Uskontohan on itse keittänyt jumalan kokoon, pieneksi. Vaikka jumalassa itsessään olisi jo tarpeeksi uskontunnustusta: Kun sanon sanan ”Jumala”, myös tarkoitan jumalaa. Siinä se, ja piste! Eihän Jumala nyt kuitenkaan voi olla mikään partasuinen mies, joka istuu pöydän päässä odottamassa minua voidakseen lopulta kertoa minulle, mikä kaikki meni pieleen. Tuollaiset satupuistokuvat ovat minusta vastenmielisiä. Jumalahan on paljon suurempi ja kaiken käsittävä; jopa ateisti voi tuntea olevansa siinä turvassa. Tämä siis on jumala.

Kun katson taivaalle, näen mitä puhtainta energiaa: jo miljoonia vuosia sitten kuolleiden ja sammuneiden tähtien valon... Ja uusia universumejakin löytyy aina vaan. Tätä todellista sensaatiomaista mielettömyyttä ei oteta millään tavalla tosissaan, vaan päinvastoin yritetään antaa

ymmärtää, että me olemme maailmankaikkeuden valloittajia. Aivan kuin olisimme jotenkin automaattisesti erityisen viisaita. Mutta jospa sanoisimmekin, että tämä maailma, jossa elämme, itse asiassa näyttää vain ohuen minisiivun mahdollisesta vapaudesta. Silloin olisi helpompi myöntää, että juuri tällä miniplaneetalla on vielä jättiläismäisen paljon mahdollisuuksia ja että me todellakin voimme vielä puuttua asioiden kulkuun! Mikä etuoikeus verrattuna niihin tonneihin kuolleita kivimurikoita, jotka vain viuhuvat avaruuden halki... Oman unelman toteuttaminen, asioiden kyseenalaistaminen ja uuden kokeileminen on mahdollista tässä ja nyt. Mutta jos sille tielle lähtee, oma itse on pantava täysillä likoon. On varauduttava hankaluuksiin ja siihen, että varmasti monta kertaa tulee katumapäälle, kun muut ovat paljon pidemmällä. Heillä on jo auto ja perhe ja he ovat matkustaneet vaikka missä. Itse vain nyhjäää siinä samassa pisteessä, kun ei luota. Uskoakseni tämä on oikeastaan se pääpointti. Voisimme tulla elämässä hyvin onnellisiksi, kun vain emme vaikeuksien koittaessa aina ensimmäiseksi luopuisi uskosta itseemme.

ST: Palataan vielä eiliseen teatteriesitykseen, jossa ihminen näytetään ristiriitaisuuksien kimppuna. Ihminen tietää, ettei koskaan pysty saamaan mistään pysyvää otetta ja kuitenkin hän yrittää jatkuvasti juuri sitä. Ihminen kaipaa varmaa valta-asemaa. Miksi ihmeessä? Eikö tästä taistelusta voisi vain astua ulos – vaikkapa valaistumiseen tai hiljaisuuteen?

CS: Yksi taisteluista on eloonjäämisen taistelu – se on puhtaasti terveyteen liittyvä pinnistys. Toinen on taistelu merkityksestä: koska minun kerran on taisteltava, on tiedettävä, miksi. Minusta ihmisen on itse vastattava tähän kysymykseen. On myös tajuttava, että vaikka yrittäisin kaikkeni löytääkseni vastauksen, kaikesta hienosta ponnistelusta huolimatta joka ainoa ihminen eräänä päivänä kuolee ja siihen se taistelu päättyy. Ja kuka vastauksen etsimiseen edes loppujen lopuksi pystyy? Ehkä taiteilija, jos kukaan, mutta taiteilijakin alkaa helposti toistaa itseään ja pitää kiinni menestyksestään. Valitettavasti taiteilija myy itsensä vielä helpommin kuin poliitikko. Ehkä ponnistelu silti kannattaa, jos pystyn sen kautta saavuttamaan edes hiukan eräänlaista läpinäkyvyyttä todellisuuteen... Selkeyttä, josta aiemmin olin luopunut. Olemme jatkuvasti niin ymmällämme ja neuvottomia.

Minusta on hyvä toivoa, että asiat voivat yhtäkkiä mennä toisin kuin on odottanut. Epäonnistumisen voi ottaa mahdollisuutena. Pitäisi opettaa lapsille jo varhain, että sinusta tulee vasta sitten jotain todella ”makeeta”, kun asiat ensin menevät mönkään. Ei pitäisi opettaa lapsia kiirehtimään asioiden edelle ja kuuliaisina työstämään itseään ja mahdollisuuksiaan sillä verukkeella, ettei heille muuten tipu yhteiskunnassa osaa. Vastuullisuutta voi oppia vain, jos kokee olevansa luova ihminen.

Ajatellaan vaikka Helene Hegemannin tapausta. Kaikkea voi tehdä, eikä silti ole heti pakko käyttää kokaiinia, elää teknoluolissa tai tehdä kaikkia mahdollisia seksikokeiluja 17-vuotiaana. Siitä kaikesta voi kuitenkin alkaa silloin lukea, sitä voi pitää ”makeena”, voi tehdä muistiinpanoja, varastaa materiaalia, järjestää sitä, koska se on kiihottavaa. Itse luin 17-vuotiaana Apollinairen kirjan *Hirveä Hospodar* ja 22-vuotiaana Bataillen *Silmän tarinan*. Ne olivat minulle Todellisia Teoksia.

ST: Miten rakensitte *Mea Culpan* dramaturgian?

CS: Otin *Parsifalin* kolme osaa. Ensimmäinen osa rakentuu vapahduskysymyksestä ja viattomuuden teemasta. Toinen osa käsittelee syyllisyyttä. Kolmas osa on varsinainen vapahdus, se hetki, kun päähenkilö sanoo: ”En halua vielä kuolla, en halua vielä mennä.” Pysymällä itselleen uskollisena hän vapahtaa itse itsensä.

ST: Oli koskettavaa nähdä eilen, kuinka aidosti ja iloisina muusikot ottivat vastaan suosionosoituksensa.

CS: Kaikkien muidenkin esiintyjien kohdalla on näin. Se vanha nainen, joka aivan esityksen lopussa laulaa *Tristan*-musiikin, on vakavasti sairas, mutta hän antaa kaikkensa. Minusta *Tristanin* rakkausaariaa ei voi oikeastaan laulaa muulla tavoin kuin hän sen tekee. 74-vuotiaana ihmisellä on oikea ote. Olkoonkin, että hänen äänensä oli luonnollisesti aikaisemmin parempi. Mutta mitä merkitsee sana ”parempi”, kun kyse on totuudenmukaisuudesta? Jokaisessa oopperatalossa sanottaisiin, että tähän pitää saada joku tosi hyvä laulaja, muuten ei tule mitään. Siinä, että tämä vanha nainen laulaa, on oikeastaan juuri se mielettömyys, joka meitä kaikkia odottaa, kun kuolemme. Kuolemassa rumimmat ja vanhimmat ihmiset tulevat laulamaan kauneimmat sävelet. Burkina Fason oopperakylässä puolestaan sairaala tulee tuottamaan hienoimmat äänet juhlasalin laulajien sijaan. Lapset tulevat maailmaan sairaalassa, ja kun vauva huutaa, se on suurenmoisin huuto ylipäätään. Alkuperäisyys, tai jotain sen tapaista. Siihen ei kukaan laulaja pysty.

ST: Afrikka liittyy myös moniin aikaisempiin töihinne.

CS: Kävin ensimmäisen kerran Afrikassa vuonna 1993. Silloinen tyttöystäväni vei minut Zimbabween. Hänen isänsä oli ollut Etelä-Afrikassa lähetyssaarnaajana ja tullut karkotetuksi, koska oli taistellut rotuerottelua vastaan vaimonsa kanssa. Afrikka ei ollut koskaan ollut listallani.

Yhtäkkiä löysin Zimbabwesta paikan, jossa oli mahdollista tehdä elokuva. Saksassa rahani eivät olisi siihen riittäneet, mutta Zimbabwessa ne riittivät jopa ruhtinaallisesti. Tuli kuitenkin ongelmia, koska jouduin tekemisiin salaisen palvelun kanssa. Meidät pidätettiin. Minua syytettiin rasistisen ja pornografisen elokuvan tekemisestä. Syntyi uskomaton sekasotku, eikä elokuvastakaan (*United Trash*, 1995/96) lopulta tullut kovin hyvä.

Jokin aika sen jälkeen perustin Saksassa puolueen *Chance 2000*. ”Valitse itsesi!” ja ”Epäonnistuminen mahdollisuutena!” olivat iskulauseemme. Puoluetta ei tietenkään valittu valtiopäiville, ja lisäksi minua vastaan hyökättiin aggressiivisesti. Olin kuulemma narri. Tosiasiassa olimme kaikki olleet erittäin vakavissamme. Olimme ottaneet tosissamme oikeuden epäonnistua. Yritin tuoda politiikkaa alueelle, joka sopii sille paremmin: sirkushuvilaan, teatteritiloihin. Puolueemme vaati, että politiikan pitäisi tulla taiteellisemmaksi ja taiteen poliittisemmaksi. Puoluekokeilun jälkeen olin aivan lopussa. Poliitiikka ei välttämättä tee ihmisestä viisaampaa, vain ontommaksi koverretun.

Matkustin uupuneena Afrikkaan, ja matkan aikana huomasin muuttuvani. Olin poliitikkona puhunut yli vuoden mikrofoneihin. Osasin selittää aivan kaiken koko maailmassa. Osasin kertoa jokaisen typeryyden, aivan kuin poliitikot osaavat. Olin ollut lukemattomissa keskusteluohjelmissa. Olin kadottanut itseni täydellisesti. Matkalla Afrikan halki pääsin taas hitaasti lähemmäs itseäni. Kun palasin Saksaan, käytin osia matkasta teatteriesityksessä *Die Berliner Republik* (2001), jonka tein Volksbühnelle. Tein sitten vielä pari kolme matkaa, opin lisää, näin lisää. Jollain tavalla Afrika veti minua puoleensa. Tein taas elokuvan: *The African Twintowers – der Ring 9/11* (2005). Rakensimme pyörönäyttämön yhteen slummiin. Ideana oli heijastaa filmit näyttämölle niin että ne olisivat ikään kuin aavemaailmoja, joihin katsojat, jotka ovat yhtä aikaa näyttelijöitä, menevät sisään. Se oli ikään kuin sisään mentävä valkokangas, jossa ihminen itse samanaikaisesti näkyy kun hänelle näytetään. Muut istuivat ympärillä ja katsoivat, vaikka oikeastaan hekin olivat samalla esittäjiä...

Otin projektin päätteeksi pyörönäyttämön mukaani, valitettavasti. Halusin mieluummin näyttää hienot aikaansaannokseni täällä Euroopassa, sen sijaan että olisin jättänyt näyttämön sinne lasten leikkipaikaksi tai kirkoksi tai toriksi. Se oli virhe, joka suututtaa minua edelleen. Kahdesta kolmeen vuotta kesti, ennen kuin saimme elokuvan editoitua, ja sekin tapahtui vain rahoittajien vaatimuksesta. En vielääkään pidä koko elokuvasta. Olen kokenut Afrikassa aina myös pahoja asioita. Joko minulla on mennyt huonosti tai sitten olen saanut niskaani salaisen palvelun, tai olen

halunnut tehdä taidetta eikä se ole ollut taidetta vaan pelkkää typeryyttä. Vuonna 2000 soitin kaiuttimilla autiomaassa Wagnerin musiikkia. Ajelin ympäriinsä ja soitin aavikolle *Götterdämmerungia*, myös Namibiassa. Se oli oikeastaan oikein hyvä teos, erittäin rauhallinen ja keskittynyt...

Parsifalin yhteydessä matkustin taas etelään ja löysin ”kraalin” ja Nama-ihmisten saagan. Tutkin sitä ja kuvasin 16 millimetrin filmille ja videolle materiaalia, joka sitten löysi tiensä *Parsifal*-ohjaukseeni. Kristillinen aines sai lähteä ja päästin tilalle jälleen afrikkalaiset perusmyytit. Se oli tavallaan verensiirto. Richard Wagnerilla on kohta, jossa sanotaan, että Kundry on pukeutunut nilkkoihin asti ulottuvaan käärmeahameeseen. Näytin näyttämöohjeen festivaalijohtaja Wolfgang Wagnerille, joka ei ensin halunnut uskoa sitä. Sanoin kuitenkin, että eurooppalainen ”käärmeahame” ulottuu vain polviin, afrikkalainen taas nilkkoihin. Lisäksi Kundryn ihonväri mainitaan tummanruskeaksi; Kundry on siis nainen Afrikan mailta. Wolfgang Wagner oli ällikällä päähän lyöty ja hyväksyi väitteeni. *Parsifalissa* on toki buddhalaisuutta, mutta myös jotain afrikkalaista. On kysymys voodooosta. Ennen kaikkea kysymys on rituaalista, joka on todennäköisesti kaikkien uskontojen moottori. Uskonnot käyttävät hyväkseen ja tarvitsevat rituaaleja, mutta rituaali sinänsä on alkuperäinen tapahtumapaikka. Sieltä juontaa juurensa liike. Samantekevää, kutsuuko sitä sitten buddhalaisuudeksi tai katolisuudeksi, rituaali on aina ollut ensin.

Liike kohti Afrikkaa on siis toistunut töissäni aina uudestaan. Tutustuin Francis Kéréen vasta matkatessani Mosambikin, Kamerunin ja Botswanan halki. Hän oli rakentanut erityisen koulun, ja sen nähtyäni ajattelin, että tässä se on. Tässä on sellaista arkkitehtuuria, joka synnyttää iloa. Saan kirjeitä, joissa sanotaan, että se teidän koulunne siellä Afrikassa on niin kallis, että juuri Afrikassa kouluja voi rakentaa paljon halvemmallakin. Vastaan näille ihmisille aina, että kyllä koulun voi rakentaa kymppilläkin. Ei tarvitse kuin vetää maahan liidulla raja, kirjoittaa pahville ”koulu” ja panna pahvi siihen viereen pystyyn. Siinä teillä sitten on koulu, viidellätoista eurolla. Mutta tämä ei ole Francisin ja minun tavoite. Tavoite on, että ymmärrämme Francis Kéréen työtä myös esteettisesti. Se kannattaa. Lapsilla on mahdollisuus oppia vapaassa tilassa sen sijaan että he istuisivat laatikossa. Vasta Francisiin tutustuminen antoi minulle rohkeuden sanoa: me teemme tämän. Olemme keränneet 1,3 miljoonaa euroa ja olemme aloittaneet rakentamisen.

ST: Koska oopperakylä on valmis?

CS: Se ei tule koskaan valmiiksi, sitä rakennetaan aina lisää. Syksyllä valmistuu koulu, ainakin osa siitä. Vuoden 2011 alussa aloitamme sairaalan rakentamisen, sitten ovat vuorossa vierastalo, asunnot, talot, urheilukenttä, ehkä myös hotelli. Tämä kestää varmasti kahdesta kolmeen vuotta.

ST: Mitä toivoisitte ihmisten tuntevan tai tekevän sen jälkeen, kun he ovat tutustuneet johonkin teoksistanne?

CS: Tiedän, että esimerkiksi *Mea Culpan* tai ”Pelon kirkon” esitysten jälkeen osa ihmisistä on kommunikoinut keskenään hyvin avoimesti, itkien ja nauraen. On syntynyt olotila, jossa ihmiset ovat pehmenneet ja jossa he ovat voineet hengittää vapaasti. He ovat samaan aikaan iloisia ja liikuttuneita, tunteellisia tai surumielisiä. Se ei kuitenkaan ole minun toiveeni, niin vain tapahtuu. Teatterivierailulla Münchenissä näin ihmisten nousevan rivikaupalla seisomaan. He itkivät ja heidän kasvonsa loistivat. Tällaisessa on uskoakseni jotain musiikillista; henki kulkee vähän paremmin. Ehkä jälkeenpäin voi sanoa toiselle ihmiselle, että myös minä pelkään. Myös minä olen menettänyt isäni, tai: kyllä, meidän on pidettävä huolta, että pääsemme paremmin selvyYTEEN siitä, mitä oikein haluamme. Sellainen vapautunut puhekulttuuri olisi hieno juttu. Ei krampinomaisuutta. Krampinomaisuuden vastakohta.

Christoph Schlingensiefin teoksia

Kirjoja

Chance 2000 – Die Dokumentation. Johannes Finke, Matthias Wulff. Lautsprecher-Verlag 1999.

Rosebud. KiWi-Verlag 2002.

Nazis rein / Nazis raus. Torsten Lemmer / Christoph Schlingensief. Suhrkamp 2002.

So schön wie hier kann es im Himmel gar nicht sein – Tagebuch einer Krebserkrankung. KiWi-Verlag 2009.

Elokuvia

Menu Total / Meat, Your Parents (Piece to Piece) (1985/86)

100 Jahre Adolf Hitler – Die letzte Stunde im Führerbunker (1988)

Das Deutsche Kettensägenmassaker (1990)

United Trash (1995/96)

Die 120 Tage von Bottrop – Der letzte neue deutsche Film (1997)

Freakstars 3000 (2003)

The African Twintowers – der Ring 9/11 (2005)

Näyttämöohjauksia

Die Berliner Republik (2001, Volksbühne Berlin)

Parsifal (2004–2007, Bayreuther Festspiele)

Der Fliegende Holländer (2007, Teatro Amazonas Manaus, Brasilia)

Eine Kirche der Angst vor dem Fremden in mir (2008, Gebläsehalle im Landschaftspark Duisburg-Nord)

Mea Culpa, eine ReadyMadeOper (2009, Burgtheater, Wien)

Via Intolleranza II (2010, Bryssel, Hampuri, Wien, München)

Internet

Schlingensiefin kotisivut: www.schlingensief.com

Schlingenblog: schlingenblog.posterous.com

Festspielhaus Afrika –sivusto: www.festspielhaus-afrika.com

Mea Culpa –esityksen nettiversio & Festspielhaus Afrika

–projektikuvaus: www.mea-culpa.at/container.html

*

Kuvat: Ewald Pollheimer.

Haastattelu on ilmestynyt Nuori Voima –lehden Afrikka-teemanumerossa 2-3/2010